

ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ

УДК 551.5:[338.486.5-044.372

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-1-6>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Дворська Ірина Володимирівна

аспірантка кафедри туризму та менеджменту креативних індустрій,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7423-2803

Актуальність дослідження. Туристична система України потребує вдосконалення шляхів та способів прогнозування майбутнього стану галузі в локальному, регіональному та загальнодержавному вимірах. Це важливо для формування стратегічного мислення та позиціонування туризму як ключової рушійної сили економічного зростання й розвитку після війни.

Відновлення показників туристичної галузі потребує методичного інструментарію для того, щоб визначити шляхи реінкарнації туристичної сфери в перспективі, місця в економічному та територіальному відновленні; оцінюванні стану туристичних ресурсів, які залишаться після звільнення територій. Експерти та фахівці туризму наголошують на важливості проактивного прогнозування майбутнього туристичного сектору в післявоєнному відновленні.

У роботі проаналізовано теоретичні аспекти та світовий досвід прогнозування туристичних потоків; визначено й охарактеризовано перспективні прогнозні моделі, визначені фактори впливу на формування туристичних потоків, дію яких слід врахувати.

Предметом дослідження є методи прогнозування показників туристичних потоків та наслідків змін їх реформатування на рівні країни, регіону, дестинації.

Метою дослідження є вдосконалення методики прогнозування диференційованої стійкості туризму в пост-кризовому періоді за рахунок визначення динаміки кількості туристів та факторів впливу на зміни їх пріоритетів.

Методи дослідження: загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, системного структурно-логічного узагальнення; конструктивно-логічний метод; методи статистичного аналізу; економіко-математичні методи та метод експертної оцінки.

Результати дослідження: прогнозування динаміки посткризових туристичних потоків з урахуванням дії факторів впливу, що мають на меті стабілізацію показників туристичної сфери.

Висновки: використання різних підходів та методів прогнозування туристичної активності в посткризовий період є надзвичайно важливим складником у формуванні доходів, прибутковості та рентабельності туристичних підприємств.

Перспектива подальших досліджень полягає в можливості відновлення туристичної активності в посткризовий період.

Ключові слова: туристичні потоки, антикризовий менеджмент, методи прогнозування показників туризму.

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORECASTING TOURIST FLOWS IN THE POST-CRISIS PERIOD

Dvorska Iryna Volodymyrivna

PhD student, Department of tourism and management of creative industries,
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-7423-2803

Relevance of the research. The tourism system of Ukraine needs to improve the ways and methods of forecasting the future state of the industry in local, regional and national dimensions. This is important for the formation of strategic thinking and the positioning of tourism as a key driver of economic growth and development after the war.

Restoring the indicators of the tourism industry requires a methodical toolkit in order to determine the ways of the reincarnation of the tourism sphere in the future, places in economic and territorial recovery; assessment of the state of tourist resources that will remain after the liberation of the territories. Tourism experts and specialists emphasize the importance of proactively forecasting the future of the tourism sector in post-war recovery.

The paper analyses the theoretical aspects and world experience of forecasting tourist flows; prospective predictive models are defined and characterized, influencing factors on the formation of tourist flows are defined, the effect of which should be taken into account.

The subject of the study is the forecasting of indicators of tourist flows and the consequences of changes in their reformation at the level of the country, region, and destination.

The purpose of the study is to improve the methodology of forecasting the differentiated sustainability of tourism in the post-crisis period.

Research methods: general scientific methods of analysis, synthesis, comparison, systematic structural and logical generalization; constructive and logical method; methods of statistical analysis; economic and mathematical methods and the method of expert evaluation.

The results of the study: forecasting the dynamics of post-crisis tourist flows, taking into account the influence of factors aimed at stabilizing indicators in the tourism sector.

Conclusions: the use of various approaches and methods of forecasting tourist activity in the post-crisis period is an extremely important component in the formation of income, profitability and efficiency of tourist enterprises.

The prospect of further research lies in the possibility of restoring tourist activity in the post-crisis period.

Key words: tourist flows, anti-crisis management, methods of forecasting tourism indicators.

Постановка проблеми. Прогнозування наслідків кризових, індукованих у туризмі, ситуацій виступає інструментом попередження негативних економічних наслідків туристичної діяльності. Забезпечення належного аналітичного інструментарію дозволяє оцінити розмірність туристичних потоків на державному, регіональному та загальносвітовому рівнях, дослідити потенційну криву стагнації сфери туризму в посткризовий період крізь призму напрацювань Всесвітньої туристичної організації (UN Tourism), а також спрогнозувати наслідки кризових туристичних явищ (як-от війна, пандемія COVID-19 та постпандемічний і поствоєнний періоди) загалом. Детальнішого вивчення потребує специфіка кожного із чинників кризових змін у туризмі.

Ринок туристичних послуг визначає співвідношення між ресурсним потенціалом території та ступенем розвитку її туристичної сфери; туристичним попитом і пропозицією. Турпотоки можна вважати проявом туристичного попиту, їх мотиваційна структура певним чином характеризує туристичну спеціалізацію регіону, а географічна – інтенсивність зв'язків з іншими регіонами.

Важливим завданням дослідження туристичного споживання є складання прогнозів попиту або ж динаміки туристичних потоків. Прогнозування ринкової кон'юнктури туристичного ринку означає «визначення най-

імовірніших оцінок її стану в майбутньому» [1; 3; 4; 9]. У процесі прогнозування зіставляються можливі зміни у структурі та обсягах споживання туристичних послуг з параметрами розвитку сфери послуг. Це дозволяє завчасно виявити зміни у співвідношенні попиту та пропозиції як на мікро-, так і на мезо- та макрорівнях і адекватно реагувати на них.

Методологічна основа прогнозування туристичних потоків у кризовий та посткризовий період відзначається формулюванням в'їзної та виїзної динаміки споживання туристичних послуг на певній території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальними питаннями прогнозування туристичних потоків в економіці туризму займалися О. Пантюхіна [1]. Такі дослідження засновані на твердженні, що розрахунок перспектив розвитку туризму проводиться на основі прогнозування туристичного попиту й врахування туристичних можливостей матеріально-технічної бази туризму (пропускної спроможності дестинації). І. Мункачій, А. Грицишин, С. Білоус [2] запропонували метод екстраполяції для визначення трендів у прогнозуванні вітчизняних туристичних потоків. Дослідження зосереджено на квадратичному та лінійному рівняннях тренду.

Так, дослідник О. Дриль [3] вважає чинниками предикції активності туристичних обмінів: регіональний розвиток інфраструк-

тури; добробут населення (можна визначити за показниками світових трендів, репутаційних рейтингів (напр., Індекс щастя (World Happiness Report); Індекс сталого економічного добробуту (Index of Sustainable Economic Welfare, ISEW); інфляційний індекс (як у країні рецепції – туристичній дестинації, так і країні – постачальнику відвідувачів); зарплата у щомісячному вираженні (переважно стосується доходів туристів). Зазначимо, що авторами також згадуються транскордонний та внутрішньодержавний кластери виходу (прогнозування) туристичної активності на певній території.

Професійний моніторинг вищезгаданих факторів дозволяє нівелювати проблему зменшення туристичної активності навіть у кризові та посткризові для туризму періоди. Або туристичний маркетинг вживає вчасно низку заходів популяризації дестинації з метою підвищення її атрактивності.

З огляду на залежність туризму від факторів зовнішнього впливу (природні фактори, техногенні зміни, війна, форс-мажорні обставини) О. Дриль [3] пропонує розглядати факт прогнозування останнього як *умовно точний*. Додамо, що критеріальне прогнозування стану туристичного бізнесу в умовах посткризового виходу доцільно здійснювати не лише крізь призму конфігураційного потокового позиціонування, але й шляхом економічного моделювання туристичної активності.

Наполягаючи на такому підході, дослідники М. Барна та Ю. Миронов [4] пропонують замінити теоретичне оснащення туризмології на практичне, тобто у контексті визначення шляхів розвитку туристичного сектору в умовах посткризи, лінійного моделювання т.зв. «економічного тренду» або «праксеологічного застосування».

Особливою стала методика прогнозування, запропонована Ю. Забалдіною, О. Ліщинським [5], які, на відміну від адаптивних моделей прогнозування, запровадили *моделі нейромережевого прогнозування* – інформаційної технології, здатної представити великі паралельні масиви даних у вигляді

графічної моделі, зв'язки між елементами якої будуються виходячи з минулого досвіду або прикладів. Очікується, що нейромережева модель (НМ) стане кращою альтернативою статистичним методам прогнозування, оскільки дозволяє точніше визначити ознаки певної тенденції, такі як серійна кореляція. Авторами відзначається, що саме нейронна модель стала дієвою альтернативою статистичним методам прогнозування в туризмі, оскільки дозволяє з високим ступенем точності визначати й описувати форму тренду; складати ефективні прогнози за малорозмірними нелінійними тенденціями (це є особливо актуальним у випадках, коли кількість даних для визначення тенденції є відносно малою) [6].

На відміну від наявних методів прогнозування [7], які фактично є складанням генетичних (екстраполяційних) прогнозів туристичних потоків як уособлення різних за походженням складників регіонального попиту (адже саме генетичний прогноз показує перспективи розвитку ринку за умови збереження тенденції ретроспективного періоду), наше завдання полягає у врахуванні дії кризових явищ у туризмі та визначення їхнього впливу на кінцеві результати прогнозування.

Зміни соціально-економічної ситуації всередині країни, регіону або кон'юнктури макрорегіонального чи світового туристичного ринку миттєво переорієнтують туристичні потоки на користь внутрішніх турів або турів за кордон. Погіршення соціально-економічних умов у межах регіонів України також впливають на падіння попиту на турпродукт дестинацій.

Проблеми гравітаційного моделювання послідовно досліджувались статистиками, економістами, соціологами та географами [5; 6; 7].

Гравітаційні моделі ґрунтуються на припущенні, що обсяги туристичних потоків між регіонами світу прямо пропорційні певній «масі» регіонів і обернено пропорційні «відстані» між ними:

$$E_{ij} = k \frac{M_j m_i}{D_{ij}^2} \quad (1)$$

де M_j та m_i – туристичні «маси» регіонів, між якими відбувається обмін, D – «відстань» між ними, виражена в одиницях геодезичної відстані, часовому або вартісному еквіваленті; k – коефіцієнт пропорційності.

Інтерпретуючи параметр E як річний потік туристів з i -го регіону (країни), що прибули до j -го регіону, стосовно якого проводиться дослідження, або грошовий потік від обслуговування цих туристів на його території, необхідно визначити сутність поняття туристична «маса» і таким чином конкретизувати показники, що входять до моделі.

Для оцінки сумарної міжрегіональної взаємодії регіону з усіма регіонами – постачальниками туристів, формула набуває вигляду:

$$E_t = ta_t^{a_2} \sum_{n=1}^n r_t^{\sigma_n} w_t^{\beta_n} g_{it-1}^{a_1} ta_{it}^{a_3} m_{it}^{\gamma_n} V_{it}^{a_4} S_{it}^{a_5} D_i^{\alpha_n} \quad (2) \quad [6]$$

При цьому автори ввели оцінку коефіцієнтів як додатковий виправний важіль, а об'єктами оцінки стали: r – коефіцієнт територіальної концентрації туристсько-рекреаційних ресурсів; w – частка номерного фонду підприємств розміщення, санаторно-курортних і оздоровчих закладів, придатних для прийому представників цільових сегментів i -го регіону в загальній кількості місць на території регіону; g – частка коштів національного та регіонального бюджетів на залучення туристів, що була витрачена в період $t-1$ на просування j -го регіону в i -му; ta – частка туристичних підприємств, що займаються організацією обслуговування туристів на території регіону в загальній кількості туристичних підприємств; m – визначення «туристичної маси» j -го регіону на період t ; zit – частка туристів i -го регіону (країни, які протягом періоду t здійснили подорож за його межі в загальній чисельності населення регіону (країни); ta_{it} – частка туристичних підприємств, що продають тури до j -го регіону на території i -го, в загальній кількості туристичних підприємств; γ коефіцієнт еластичності попиту на туристичні послуги з боку населення i -го регіону; e_{it} – двосторонній обмінний курс національних валют країн розташування i -го та j -го регіонів стосовно \$ США; e_{avdj_t} – середньорічний обмінний курс націо-

нальних валют; V_{ij} – коефіцієнт коливання курсів валют; S – визначення коефіцієнта еластичності заміщення видів транспорту, можливість дістатись від певного пункту i -го регіону без пересадок, безпеку подорожі – α ; визначення показника D – геодезична відстань між центрами i -ї країни та регіону, вартість або час подолання відстані; розрахунок поправочних коефіцієнтів a_1, a_2, a_3, a_4, a_5 проводиться за методом найменших квадратів.

Такий алгоритм враховує все, що можна спрогнозувати та оцінити за умови стабільно зростаючого ринкового попиту; сталої економіки розвитку, без урахування чинників форс-мажору, війни, розрухи, небезпеки життя й перебування у складних умовах невизначеності.

Розглядаючи теоретичні основи розуміння економетричного аналізу як методу прогнозування наслідків кризових ситуацій у туризмі, найбільш доречними є позиції В. Дружиніної, Г. Луценка та А. Рижак [8]. Останні вважають інструментом точного прогнозування туристичного посткризового потоку перевірку потенціалу якості обслуговування, зонально-екологічної придатності певної території до рекреаційно-туристичної діяльності, наявність антикризових та ситуативних управлінських навичок керівників туристичного підприємства.

На нашу думку, у контексті економетричного аналізу потребує уточнення кореляційний зв'язок між поняттям регіональних та загальнодержавних туристичних потоків. Так, фактор регіонального соціально-економічного та екологічного стану рекреаційних об'єктів не має прямого впливу на загальнодержавну стратегію туристичного розвитку, котра формується відповідно до загального туристичного потенціалу певної країни (з урахуванням факторів позитивної зайнятості, гідності оплати праці, працездатності та професійної компетентності працівників сфери туризму, а також фактора природно-рекреаційного потенціалу туристичних зон у певній країні, включно із їхньою здатністю до відновлення та ін.). Така позиція потребує уточнення.

З точки зору наукової та доктринальної думки логічним буде відзначити не лише економетричний, але й загальноекономічний підхід до прогнозування туристичної посткризової реінкарнації. Розвиваючи таку апропріацію, Т. Шелеметьєва [9] запропонувала підлаштовувати гіпотетичні видозміни туристичного середовища під економічні тенденції (заробітна плата, соціальне забезпечення, туристичний баланс) потенційних споживачів туристичних послуг. Авторка таким чином відзначає, що прогнози стосовно впливу туризму на загальнодержавний ВВП та світовий ВВП у період посткризи варто співвідносити не лише з фактором зниженого попиту, але й з причинами, що власне призвели до зниження туристичної активності та ефективізацію т.зв. «самоорганізованого» (самостійного) туризму. Окрім того, туризм чутливий до «перетікання» основних туристичних потоків з одного макрорегіону / дестинації в інші у разі виявлення перешкод щодо подорожей, насамперед безпеки подо-

рожей (екологічної, політичної, сейсмологічної та ін.).

Характеристика в'їзного і виїзного туристичних потоків в Україні. Розрахунки демонструють зменшення у 2022 році кількості фактів в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну на 12035134 осіб, або 83,9% порівняно із 2018 роком [10; 11]. При цьому прослідковується також і зменшення фактів виїзду громадян України за кордон – на 12438193 особи, або 44,5% порівняно з 2018 роком. При цьому розрахунки демонструють, що кількість осіб, що відвідали Україну у 2022 році, зменшилася порівняно з 2018 роком: зі службовою метою – зменшення на 95,1%, діловою – на 99,8%, з метою туризму – на 98,8%, приватною метою – на 84,4%, навчання – на 97,5%, релігійною – на 100%, з метою культурного та спортивного обміну – на 100%, метою імміграції (ПМП) – на 97,9%, іншою метою – на 99,3%. Причина одна – війна в Україні.

Перетин кордону

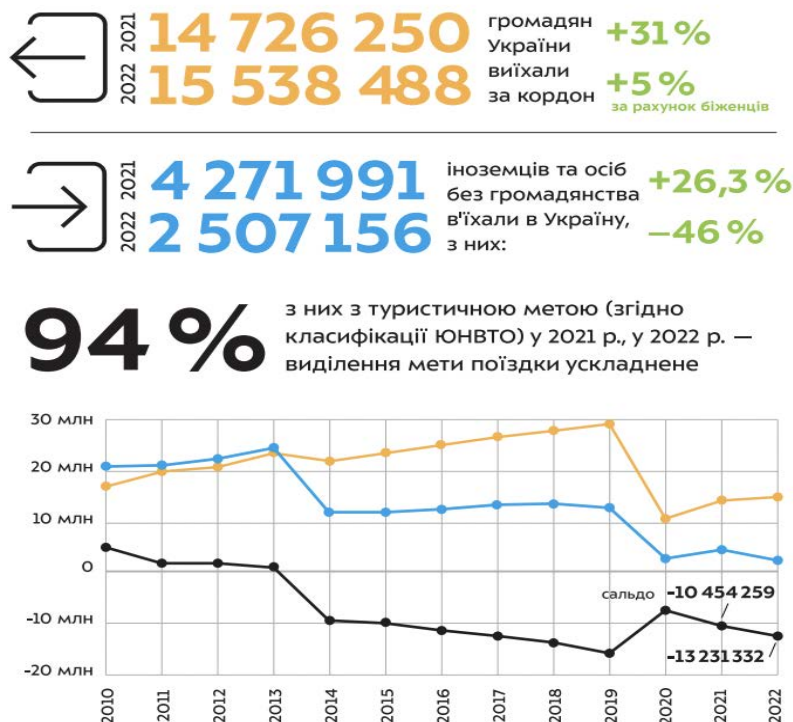

Рис. 1. Динаміка туристичних потоків, 2021–2022 рр., Україна

Джерело: [2]

У процесі прогнозування наслідків кризових явищ у туризмі контекстного значення набуває визначення пріоритетів конфігурації туристичного потоку як сталої фінансово-економічної константи. У дійсності прогнозування туристичного потоку – це спосіб визначення кількості туристів, що здійснять категоріальний (виїзний, в'їзний, лікувально-оздоровчий, рекреаційний тощо) туризм за наявних умов зовнішнього впливу (як правило, невідкладних до урегулювання, але підвладних до туристично-секторальної адаптації). Конфігурація туристичного потоку як економічна категорія – прогнозна величина, що формує стилістику взаємодії формату «надавач – споживач туристичної послуги» пропорційно до успішності збутових процесів інтермедіаторів (туризм-просування), туризм-реклами, залучення споживачів шляхом онлайн-таргетингу та іншими методами збуту.

Більш поширеним є метод економетрії, який оперує інструментами та механізмами подолання фінансово-кризових явищ (відносимо сюди глобальну «туристичну катастрофу» (COVID-19) та регіональну катастрофу – повномасштабне вторгнення РФ на території України), а також покликаний прогнозувати стан рекреаційно-відпочинкового сервісного середовища за лінійним типом

(надання послуги – споживання послуги – якість послуги тощо).

Таким чином, відбувається приведення процесу здійснення посткризового прогнозування до стандартів «ринково-економічного обігу», в якому туристична послуга постає фінансовим активом, котрий продається туроператором як контрагентом, а споживається туристом як клієнтом із взаємовигідним вихідним положенням (рекреація для туриста та економічне збагачення для туристичного посередника). На нашу думку, такий підхід відповідає економічній сутності туризму як джерела національного збагачення, а також кореспондує стилістиці надання туристичних послуг (формат «швидке реагування»), притаманній періоду COVID-19 як загальнокризовому для туристичної сфери (індустрії).

На жаль, спрогнозувати наслідки від війни неможливо, тому що йде повномасштабне знищення як населення України, так і ресурсів країни, в т.ч. туристичних, закладів розміщення, курортних та рекреаційних закладів. Деокуповані території не придатні для відпочинку і на їх відновлення піде не одне десятиріччя. Якщо взагалі можливе відновлення природних туристичних ресурсів після страшних наслідків екоциду на території України.

Таблиця 1

Прогнозування динаміки посткризових туристичних потоків: ключові апропріації

Позиція науковця щодо посткризової динаміки туристичних потоків	Ключові наративи позиції науковця щодо посткризової динаміки туристичних потоків
Розгляд гіпотетичної активності туристів крізь призму інфляційних чинників як фактора зменшення туристичних потоків посткризової формації (О. Дриль).	Контекстування зв'язку формату «продуцент туристичної послуги – споживач туристичної послуги», позиціювання посткризового прогнозування як умовно точного за своєю сутністю.
Позиціювання посткризового туристичного прогнозування як економічної стратегічної константи (Н. Крап-Спісак).	Визначення методолого-статистичних апропріацій інформаційного аналізу, урахування кластерно-факторних даних щодо недоміновано-альтернативних підходів до залучення туристично-потокової активності. Визначення кількості клієнтів-туристів, що здійснять категоріальний (в'їзний, виїзний) туризм у посткризових умовах за наявності відповідних можливостей (умов).
Теоретико-практичне перепрофілювання туристичного посткризового прогнозування (М. Барна, Ю. Миронов).	Визначення шляхів розвитку туристичного сектору в умовах посткризи, лінійного моделювання т.зв. «економічного тренду», себто придатного для посткризового позиціювання туристичного продукту.
Загальноекономічний підхід до прогнозування посткризово-розвиткової туристичної карти (Т. Шелемєтьєва).	Підлаштування гіпотетичних видозмін туристичного середовища під економічні тенденції потенційних споживачів туристичних послуг.

Джерело: узагальнено автором на основі [3; 4; 9; 12]

У табл. 1 представлено узагальнений авторський погляд на роль прогнозування посткризових туристичних потоків з точки зору економічної теорії.

Окрім теоретичних напрацювань у сфері посткризового прогнозування, наявні предметно-теоретичні підходи до розуміння цього процесу профільними організаціями. Розглянемо подібний контекст на прикладі діяльності UN Tourism (World Tourism Organization, Всесвітня туристська організація). UN Tourism [13] наголошує про повернення туристичного сектору до рівня 2019 року від загальносвітової максимальної препандемічної потенційної вимірності. На думку експертів UN Tourism, факторами підвищення результатів туристичної активності та посткризового відновлення стали: застосування теорій відкладеного попиту, підвищення рівня туристичної довіри до туристичного сектору в умовах зменшення встановлених постковідних обмежень, а також відкриття дестинаційного розмаїття щодо кількості доступних напрямків з аналогічної причини. За такою динамікою, вважають у UN Tourism, ЄС та США (як найбільш активні туристичні макродестинації) можуть здійснити постпандемічний прорив шляхом обопільного туристично-потокowego обміну.

Семантичне за контекстом дослідження UN Tourism щодо потенційно-теоретичних важелів посткризового відновлення туризму від наслідків пандемії COVID-19, датоване 17.01.2023 р. [14], акцентує увагу на економічних аспектах видозмін т.зв. «постпандемічного туризму», що проявляється у наявності прямого бажання потенційного клієнта-туриста вибрати територіально близьку для себе дестинацію, нерідко шляхом самостійного (індивідуального) пошуку апропріативних для себе фінансово-локаційних, фінансово-сервісних та економічно вигідних варіацій. Відзначимо, що таким чином UN Tourism звертає увагу на динамізм посткризових видозмін у туризмі, адже навіть за таких умов (соціальної, економічної, геополітичної невизначеності) сектор продовжує тенденцію до відновлення постпандемічних показників

туристичного потоку. Причому експерти UN Tourism, подібно до згаданих нами наукових позицій (М. Барна, Ю. Миронов [4]), пропонують здійснювати туристичні прогнози на партикулярному (конкретні країни) та загальносвітовому (показники т.зв. «туристичного ВВП») рівні.

Зрештою, дослідження прогнозів від UN Tourism (Tourism Barometr) демонструє гіпотетичну можливість перевищення препандемічних показників за умови врахування деяких новацій (постпандемічних туристичних нововведень). Зокрема, такими викликами UN Tourism пропонує вважати подолання геополітичної незахищеності деяких держав, навчання персоналу роботи (праці) у посткризовому стресовому середовищі, нівелювання питань неналежного грошового забезпечення та його негативного впливу на виїзний туризм шляхом пропонування програм лояльності підприємствами, установами та організаціями туризму. Крім того, UN Tourism пропонує акцентувати увагу на розвитку інклюзивного туризму, себто рекреаційно-відпочинкової активності для осіб з особливими фізичними, психологічними, психічними, розумовими потребами тощо. Єдиним фактором, що є неможливим для прогнозування та швидкоплинного посткризового урегулювання, UN Tourism називає кліматичні зміни, катастрофи (в т.ч. геополітичні, такі як війна в Україні) та глобальні видозміни навколишнього природного середовища, що можуть негативно впливати на цензи відвідуваності певних туристичних дестинацій. Подібна ситуація матиме наслідком локальне зниження фінансово-економічної туристичної прибутковості, що може підсумково негативно відобразитися на загальних тенденціях посткризового відновлення у постпандемічний період [10]. Однак статус країни, яка виборює свою свободу, не здалася й продовжує чинити опір, зробила Україну відомою в усьому світі і сприяє впізнаності, що позитивно впливає на популярність дестинації і за умов забезпечення безпеки перебування сприятиме досягненню «вау ефекту» й збільшенню кількості іноземних туристів.

З урахуванням вищезазначеного прогнозування посткризового відновлення туризму від UN Tourism можна розглядати як важливий інформаційно-гіпотетичний конструкт, що дозволяє визначити теоретичні засади здійснення туристичного залучення (аквізиції). Подібний процес дозволяє компаніям, підприємствам та організаціям туризму оперативніше реагувати на наявні видозміни ринкового середовища та дозволяє враховувати фактор розвитку самочинного (самоорганізованого) туризму як співпозитивне явище у світі постпандемічної та післявоєнної індустрії туризму. Йдеться як про позитивний імідж України у контексті відстоювання її європейських цінностей та кореляцію цього факту із гіпотетичним динамічним розвитком вітчизняної туристичної індустрії, так і про показники туристичного кластеру України в умовах воєнного стану із пошуком шляхів повернення такої статистики спочатку до довоєнних показників, а далі до показників, що їх перевищать.

Прогностично-методологічну структуру опрацювання кризових туристичних ситуацій в умовах війни в Україні пропонують А. Данилюк та А. Палій [16]. Автори вважають, що статус України як борця за демократичні свободи необхідно консолідувати, в тому числі у формування менеджмент-економічної моделі повоєнного туристичного відновлення. Своєю чергою туристична криза, викликана повномасштабним вторгненням РФ до України, підлягає подоланню шляхом належного маркетингового стратегізування, зокрема, враховуючи фактор обізнаності про кризові явища (мінімізацію екскурсійного туризму, непридатність туристичних територій, закриття туристичних підприємств, обмеження пляжно-туристичних активностей тощо).

Дехто з вітчизняних учених також переконані, що вагомим розвитково-прогностичним активом-концептуалізатором кризових ситуацій у туризмі є PR-діяльність та рекламна діяльність. Зокрема, Л. Коруняк [18] проводить паралель між безпосереднім кризовим станом туристичної сфери України в умовах

війни та шляхами подолання останніх внаслідок «кризового сприйняття», себто пошуку шляхів позитивної економіко-туристичної ретрансформації в кризовий період; Т. Лисюк, О. Терещук та О. Демчук [19] схильні вважати, що за їхньою допомогою доцільно заохочувати локальний туризм в умовах війни на відносно безпечних територіях, а також гіпотетизувати імовірні види поствоєнного туризму, що можуть виникнути як наслідок повномасштабного вторгнення (військовий туризм; туризм пам'яті; солідарний, волонтерський туризм та ін.).

Схожої концептуально-наукової позиції дотримується дослідницький колектив у особі І. Джалладової, О. Камінського та О. Чуб [20], котрі відзначають складність аналізу туристсько-екологічної сфери в умовах військової агресії РФ проти України загалом, одночасно розглядаючи такий процес крізь призму зниження «імовірностей» та аналізу виключно «вихідних позицій» туристичного профілю, а саме інвестиційно-природничої, інвестиційно-екологічної, соціальної та економічної складових частин туристичного профілю України, для подальшого аналізу-прогнозу можливих джерел (шляхів) розвитку останньої.

Своєю чергою глобальний підхід до аналізу процесу методологічного прогнозування наслідків кризових ситуацій у туризмі запропонував О. Носирєв [21]. Автор вважає, що перспективи галузевого відновлення туризму в Україні після повномасштабної збройної агресії РФ проти України полягають у менеджерському підході до розуміння проблем військових та поствійськових рекреаційно-відпочинкових атракцій. Під цим варто розуміти комплекс прогностичних заходів щодо туризму як суб'єкта та об'єкта економіко-ринкових відносин, а також інфраструктурно-туристичних стандартів надання туристичних послуг у кризово-фінансових умовах.

З огляду на вищезазначені аспекти розгляду фактора війни в Україні як впливового на вітчизняний туристичний сектор економічної відбудови галузі чинника, пропонуємо систематизувати методологічні прийоми прогнозування туристичних потоків.

Повинні відзначити, що розгляд проблем методології прогнозування наслідків кризових ситуацій у туризмі повинен враховувати не лише ситуативні (війна в Україні), а і супутньо-ситуативні (пандемія COVID-19, що передувала повномасштабному вторгненню РФ до України, та постпандемічний період) фактори виникнення передкризових, кризових та посткризових явищ.

Методологія прогнозування наслідків кризових ситуацій у туризмі України повинна враховувати шляхи та способи відновлення довіри до туристичної сфери як безпечового варіанту дозвілля (нівелювання наслідків пандемії COVID-19 для України, ЄС та США, себто світової туристичної спільноти узагальнено) та водночас туристично-рекреаційної ланки як геополітично-, соціально- та локально безпечового варіанту провадження дозвілля (пошук шляхів нівелювання наслідків війни в Україні та повернення довіри до безпеки в ЄС та посилення

інвестування у сферу туризму відновлюваних територій).

На наше переконання, подібний підхід дозволяє виокремити взаємозв'язок між кризовими туризм-індукованими явищами останнього періоду. За таких умов відповідно шляхи протидії та посткризового туризм-економічного нівелювання від'ємних тенденцій у сфері туризму потребуватимуть кореляційно-об'єднаного, а не індивідуально-статичного інституційного узгодження.

Подібну до вище наданої, проте видозмінену наукову позицію стосовно методології прогнозування наслідків кризових ситуацій у туризмі, демонструють А. Слуценко та С. Шевчук [21]. Вчені пропонують розглядати специфіку розвитку туристичних дестинацій у посткризовий період (зокрема, обставини війни в Україні та туристичної активності на територіях відносної безпеки) крізь призму геоінформаційного системного аналізу. Останній передбачає пошук напрямів розви-

Рис. 2. Війна в Україні як кризовий фактор у прогнозуванні туристичної активності

Джерело: складено автором

тку рекреаційної, гостинно-ресторанної сфер в умовах виходу із наслідків, що передували формуванню від'ємних економічно-фінансових показників мікро- (туристичні активності) та макрорівнів (процес наповнення державного бюджету від туристичної діяльності).

Крім того, геоінформаційні системи як спосіб збирання прогностичної інформації, на думку вищенаведених авторів, дозволяють визначити пріоритетні фактори повоєнної відбудови національної економіки України, що одночасно зміщуються із постпандемічним процесом виходу із туристичної кризи.

Вищезазначений метод прогнозування кризових туристичних ситуацій – системний геоінформаційний аналіз – також був узятий до уваги К. Леванідовою [23], котра вважає останній дієвим щодо подолання наявних «воєнних» криз та водночас щодо конструювання апропріативного стосовно «локального» туризму в Україні шляху приваблення щонайменше вітчизняного клієнта (туриста). Фактором прогнозування туристичної карти в умовах кризи, на думку К. Леванідової [23], доцільно також вважати підлаштування туристичного кластеру країни до військового конфлікту та обставин постпандемічного нарощування раніше наявних показників туристичної привабливості регіону (за таких умов йтиметься не лише про повоєнне відновлення країни, але й про своєрідне «нарощування» туристичного потенціалу навіть в умовах мінімальної можливості, пов'язаної із чинниками пандемії COVID-19 як неактивного фактора впливу та повномасштабного вторгнення РФ до України як активного фактора впливу). Вищезазначені тенденції, своєю чергою, є можливими лише за умов належного інфраструктурного та маркетингового аналізу туристичної індустрії України як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

Схожої думки дотримується І. Данчевська [24], котра визначає безпеку особи туриста в тому числі розвитком пріоритетом туристичної галузі в умовах нестабільного економічного простору, спричиненого невизначеністю інноваційно-інвестиційної політики держави через об'єктивні геополітичні обставини.

Доцільно згадати наукову позицію авторського складу В. Самодай, С. Рибальченко та Є. Орищенко [20], котрі пропонують розглядати аспекти антикризового готельного управління в умовах воєнного стану як симбіоз попереднього успішного реагування на додаткові кризові фактори (як-от розповсюдження і поширення коронавірусної інфекції COVID-19 в Україні) та ситуативно-позитивного реагування на фактори наявного туристичного ризику (військовий стан в Україні та можливі негативні інфраструктурно-локаційні наслідки для вітчизняних туристичних об'єктів).

Подібний ефективний економічний вплив на туристичну галузь України має прогностично-відновлювальний підхід. Прогностичне відновлення туризму за таких умов є сукупністю факторів, котрі повинні бути враховані під час створення карти антикризового впливу туристичної галузі в умовах глобальної невизначеності.

Прогнозування успішності цього процесу, на наше переконання, повинно визначатися такими факторами, як туристична активізація, міжнародна інтеграція, національно-культурний туристичний розвиток певної туристичної локації/дестинації, туристично-рекреаційного комплексу тощо.

Висновки. Наостанок повинні відзначити, що ключовим пріоритетом надання туристичних послуг в умовах невизначеності (як-от воєнний стан в Україні, подолання кризи коронавірусної інфекції COVID-19) та відповідно елементом процесу кризового та посткризового прогнозування туристичних потоків, на наш погляд, повинен стати процес забезпечення безпекового статусу туризму.

Потрібно зазначити, що цілісність туристичної індустрії та туристично-рекреаційного комплексу України насамперед визначають способи та шляхи прогнозування як поточного, так і майбутнього стану галузі в локально-регіональному та загальнодержавному вимірах. Такий факт дозволяє виокремити інноваційні підходи туристичної галузі України в умовах воєнного стану, що першочергово посилятимуться на систем-

ність та об'єднаність вітчизняного туристичного сектору навколо конкретної економіко-фінансової та індустріально-рекреаційної проблематики.

Проблему наслідків кризової ситуації, як-от військові дії, слід врахувати у прогнозуванні туристичних потоків. Йдеться як про позитивний імідж України у контексті російського вторгнення (відстоювання європейських цінностей демократії, соціально-правового державного устрою та суверенного вибору державного курсу) та кореляцію цього факту із гіпотетичним динамічним розвитком вітчизняної туристичної індустрії, так і про показники туристичного кластеру України в умовах воєнного стану із пошуком шляхів повернення такої статистики спочатку до довоєнних показників, а далі до показників доковідного періоду.

До чинників, які можуть бути показниками корегування з відповідними коефіцієнтами

вагомості у гравітаційній моделі розрахунку кінцевих показників туристичних потоків, повинні стати:

- фактори безпеки туристів, рекреантів, екскурсантів, відпочивальників у дестинації;
- зміна пріоритетів цілісності матеріально-технічної бази туристичних комплексів;
- логістика та доступність дестинації;
- популярність дестинації, PR та реклама дестинації на міжнародному ринку;
- збільшення ціни на послуги / ресурси туристичної дестинації;
- стратегічне прогнозування туристичних потоків нового формату (волонтерського, солідарного, меморіального туризму та ін.).

Назвемо їх показниками диференційованої стійкості. Внесення оцінки таких показників дасть можливість більш коректної та точної основи для прогнозування туристичних потоків.

Література

1. Пантюхіна О.Ю. Методичні підходи до прогнозування туристичних потоків (на прикладі м. Одеси). *Сучасні проблеми архітектури та містобудування* : наук.-техн. зб. Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. / відп. ред. М.М. Дьомін. Київ : КНУБА, 2008. Вип. 20. С. 220–228. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/1110>.
2. Мункачій І., Грицишин А., Білоус С. Методика екстраполяції трендів як інструмент прогнозування туристичних потоків в Україні. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 4, 2023, pp. 65–76. DOI: 10.46299/j.isjmef.20230204.08.
3. Дриль О. Прогнозування туристичних потоків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. МНУ ім. В. Сухомлинського, 2015. № 5. С. 135–141, с. 137–138. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/1110>.
4. Барна М., Миронов Ю. Економетричне моделювання динаміки туристичних потоків. *Науковий вісник Полісся*, 2018. № 1 (4, 12). С. 165–170, с. 167–168. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/123428>.
5. Забалдіна Ю.Б., Лещинський О.Л. Один підхід до побудови гравітаційної моделі міжрегіональних туристичних зв'язків. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*, 2005.
6. Забалдіна Ю.Б., Лещинський О.Л. Дві адаптивні моделі короткострокового прогнозування туристичних потоків. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2006. № 1. С. 404–410.
7. Забалдіна Ю.Б., Бугайко Д.О., Попович О.В., Лещинський О.Л., Шевченко В.В. Використання моделі Леунга для нечіткого прогнозування туристичних об'єктів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2009. № 1. С. 17–19.
8. Дружиніна В., Луценко Г., Рижак А. Економетричний аналіз чинників впливу на туристичні потоки регіону. *Економіка і суспільство*. Мукачівський ДУ, 2018. № 15. С. 528–534, с. 529–531.
9. Шелеметьєва, Т. Моделювання та прогнозування розвитку туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки. *Науковий вісник УжНУ. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2019. № 26 (1). С. 131–136, с. 131–132. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26(1)_27).
10. Аналітичне дослідження втрат туристичної індустрії від війни в Україні : Звіт з НДР. Розроблено на замовлення НТОУ за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України», Київ, Одеса, 2023 р., 104 с. URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-library-war-%D0%86mpact-analysis.pdf>.
11. Туристичний барометр України 2021–2022 роки. URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-barometer-poster-2021-2022.pdf>.
12. Крап-Спісак Н. Методологічні основи керування конфігураціями туристичних потоків в системі управління проектами. ЛІЕТ: Львів, 2015. 166 с. С. 19–22. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/696>.
13. UNWTO (World Tourism Organization). Tourism recovery accelerates to reach 65% of pre-pandemic levels. UNWTO official website. URL: <https://www.unwto.org/news/tourism-recovery-accelerates-to-reach-65-of-pre-pandemic-levels>.

14. UNWTO (World Tourism Organization). Tourism set to return to pre-pandemic levels in some regions in 2023. UNWTO official website. URL: <https://www.unwto.org/news/tourism-set-to-return-to-pre-pandemic-levels-in-some-regions-in-2023>.
15. UNWTO. Tourism on track to full recovery as new data shows strong start to 2023. UNWTO official website. URL: <https://www.unwto.org/news/tourism-on-track-for-full-recovery-as-new-data-shows-strong-start-to-2023>.
16. Данилюк А., Палій А., Артеменко С. Зростання позитивного іміджу України в світі в умовах російсько-української війни та прогнозування його впливу на динаміку іноземного туризму в майбутньому. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання», 2023. Том 2. С. 42–46, с. 42–44.
17. Карпенко Ю., Логвин М., Тараненко О., Логвин Д., Луценко О. Стан розвитку туризму в умовах війни та повоєнне відновлення. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Економіка сфери бізнесу*. 2023. № 2 (108). С. 59–68, с. 61–62. <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-2-8>.
18. Коруняк Л. Особливості надання туристичних послуг в Україні за умов війни. *Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні* : XI Всеукраїнська науково-практична конференція : збірник тез, 2022. С. 104–108, с. 105. URL: <https://surl.li/hgymik>.
19. Лисюк Т., Терещук О., Демчук О. Роль PR та реклами в організації туристичних подорожей в умовах війни. *Економіка та суспільство*, 2022. № 42. 4 с. С. 1–2. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-28>.
20. Джалладова І., Камінський О., Чуб О. Аналіз сфери туризму та екології в умовах невизначеності. *Modern engineering and innovative technologies*, 2022. Vol. 21 (2). С. 87–95, с. 91–92. DOI: 10.30890/2567-5273.2022-21-02-036.
21. Носирєв О. Перспективи відновлення туристичної галузі України. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. НТУ ХПІ : Харків, 2022. 11 с., с. 11.
22. Слуценко А., Шевчук С. Планування розвитку туристичних дестинацій засобами геоінформаційних систем. III Всеукраїнська конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості». Платформа 3. *Інноватика в бізнесі*, 2022. С. 188–194, с. 190–191. URL: <https://surl.li/ynckfd>.
23. Леванідова К. Туризм і війна: проблеми та перспективи туристичної галузі в Україні. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 25.11.2022 р. С. 241–243, с. 242–243. ISBN 978-617-674-060-5.
24. Данчевська І. Безпека туризму України в умовах воєнного стану. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, 2022. № 2 (81). С. 193–196, с. 193–194. DOI: 10.35546/kntu2078-4481.2022.2.24.

References

1. Pantuyhina, O.Yu. (2008). Metodichni pidhody do prognozyvannya turystychnih potokiv (na prykladi Odessy) [Methodological approaches to forecasting tourist flows (using the example of the city of Odessa)]. *Suchasni problemy arhitektury ta mistobydyvannya: nauk.-tehn. zb. Kyiv. nats. Un-t bud. I arhitek – Modern problems of architecture and urban planning / vidp. red. M.M. Demin*. Kyiv: KNUBA, 2008. No. 20. P. 220–228. Retrieved from: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/1110> [in Ukrainian].
2. Munkachiy, I., Grytsyshyn, A., Bilous, S. (2023). Metodyka ekstrapolyatsii trendiv yak instrument prognozuvannya turystychnykh potokiv v Ukraini [Trend extrapolation methodology as a tool for forecasting tourist flows in Ukraine]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 4, pp. 65–76. [in Ukrainian]. doi: 10.46299/j.isjmef.20230204.08.
3. Dryl, O. (2015). Prognozyvannya turystychnykh potokiv [Forecasting tourist flows]. *Globalny ta natsionalny problem ekonomiky – Global and national economic problems*, MNU imeny V. Syhkomlyndkogo, 5. P. 135–141, p. 137–138. Retrieved from: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/1110> [in Ukrainian].
4. Barna, M., Myronov, Yu. (2018). Ekonometrychne modelyuvannya dynamiky turystychnykh potokiv [Econometric modeling of tourism flow dynamics]. *Naukovyy visnyk Polissya – Scientific Bulletin of Polissya*, 1 (4, 12). P. 165–170, p. 167–168. Retrieved from: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/123428> [in Ukrainian].
5. Zabaldina, Yu.B., Leschynskiy, O.L. (2005). Odyn pidhid do pobudovy gravitatsinoyi modeli mizhregionalnykh turistychnykh zvyazkiv [One approach to building a gravity model of interregional tourism connections]. *Strategiya rozvytku Ukrainy (ekonomika, sociologiya, pravo) – Development Strategy of Ukraine (economics, sociology, law)* [in Ukrainian].
6. Zabaldina, Yu.B., Leschynskiy, O.L. (2006). Dvi adaptivni modeli korotkostrokovogo prognozyvannya turystychnykh potokiv [Two adaptive models for short-term forecasting of tourist flows]. *Strategiya rozvytku*

Ukrainy (ekonomika, sociologiya, pravo) – Development Strategy of Ukraine (economics, sociology, law), 1. P. 404–410 [in Ukrainian].

7. Zabaldina, Yu.B., Bugaiko, D.O., Popovych, O.V., Lischynskiy, O.L., Shevchenko, V.V. (2009). Vykorystannya modela Leunga dlya nechitkogo prognozyvannya turystuchhuh ob'ektiv [Using Leung's model for fuzzy prediction of tourist attractions]. *Ekonomika. Fininsy. Pravo – Economics. Finance. Law*, 1. P. 17–19 [in Ukrainian].

8. Druzhynina, V., Lutsenko, H., Ryzhak, A. (2018). Ekonometrychnyy analiz chynnykiv vplyvu na turystychni potoky rehionu [Econometric analysis of factors influencing tourist flows in the region]. *Ekonomika i suspil'stvo – Economy and society*. Mukachivs'kyy DU, 15. P. 528–534, p. 529–531 [in Ukrainian].

9. Shelemet'yeva, T. (2019). Modelyuvannya ta prohnozuvannya rozvytku turyzmu v Ukraini v umovakh transformatsiyi natsional'noyi ekonomiky [Modeling and forecasting the development of tourism in Ukraine in the context of the transformation of the national economy]. *Naukovyy visnyk UzhNU. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of UzhNU. International Economic Relations and World Economy*, 26 (1). P. 131–136, p. 131–132. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26(1)_27) [in Ukrainian].

10. Analitychne doslidzennya vtrat turystychnoi indystrii vid viyny: Zvit z NDR (2023). [Analytical study of tourism industry losses from the war in Ukraine: Research report]. Rozrobleno na zamovlennya NTOU za pidtrymky USAID «Concurrentna Economica». Kyiv, Odessa, 2023, 104 p. Retrieved from: <https://ntou.ua/assets/files/ntou-library-war-%D0%86mpact-analysis.pdf> [in Ukrainian].

11. Turystychniy Barametr Ukrainy 2021–2022 roky [Ukraine Tourism Barometer 2021–2022]. Retrieved from: <https://ntou.ua/assets/files/ntou-statistics-barometer-poster-2021-2022.pdf> [in Ukrainian].

12. Krap-Spisak, N. (2015). Metodolohichni osnovy keruvannya konfihuratsiyamy turystychnykh potokiv v systemi upravlinnya proyektamy [Methodological foundations of managing tourist flow configurations in a project management system]. LIET: L'viv, 2015. 166 p. P. 19–22. Retrieved from: <http://hdl.handle.net/123456789/696> [in Ukrainian].

13. UNWTO (World Tourism Organization). Tourism recovery accelerates to reach 65% of pre-pandemic levels. UNWTO official website. Retrieved from: <https://www.unwto.org/news/tourism-recovery-accelerates-to-reach-65-of-pre-pandemic-levels> [in English].

14. UNWTO (World Tourism Organization). Tourism set to return to pre-pandemic levels in some regions in 2023. UNWTO official website. Retrieved from: <https://www.unwto.org/news/tourism-set-to-return-to-pre-pandemic-levels-in-some-regions-in-2023> [in English].

15. UNWTO. Tourism on track to full recovery as new data shows strong start to 2023. UNWTO official website. Retrieved from: <https://www.unwto.org/news/tourism-on-track-for-full-recovery-as-new-data-shows-strong-start-to-2023> [in English].

16. Danylyuk, A., Paliy, A., Artemenko, S. (2023). Zrostannya pozytyvnoho imidzhu Ukrayiny v sviti v umovakh rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny ta prohnozuvannya yoho vplyvu na dynamiku inozemnoho turyzmu v maybutn'omu [The growth of Ukraine's positive image in the world in the context of the Russian-Ukrainian war and forecasting its impact on the dynamics of foreign tourism in the future]. Proceedings from SUTE: Materialy XIV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Turystychnyy ta hotel'no-restorannyi biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehulyuvannya» – Materials of the XIV International Scientific and Practical Conference “Tourism and Hotel and Restaurant Business in Ukraine: Problems of Development and Regulation”, 2023. Vol. 2. P. 42–46, p. 42–44 [in Ukrainian].

17. Karpenko, Yu., Lohvyn, M., Taranenko, O., Lohvyn, D., Lutsenko, O. (2023). Stan rozvytku turyzmu v umovakh viyny ta povoyenne vidnovlennya [The state of tourism development during the war and post-war recovery]. *Naukovyy visnyk Poltavs'koho universytetu ekonomiky i torhivli*, 2023. *Ekonomika sfery biznesu – Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade: Business Economics*, 2 (108). P. 59–68, p. 61–62. <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-2-8> [in Ukrainian].

18. Korunyak, L. (2022). Osoblyvosti nadannya turystychnykh posluh v Ukraini za umov viyny [Peculiarities of providing tourist services in Ukraine during wartime]. Proceedings from Khmelnytskyi University of Management and Law named after Leonid Yuzkov – Zbirnyk tez XI Vseukrayins'koi naukovo-praktychnoi konferentsii “Stanovlennya ta rozvytok mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini” – Abstracts of the reports of the XI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “Establishment and Development of Local Self-Government in Ukraine”. P. 104–108, p. 105. Retrieved from: <https://surl.li/hgymik> [in Ukrainian].

19. Lysyuk, T., Tereshchuk, O., Demchuk, O. (2022). Rol' PR ta reklamy v orhanizatsiyi turystychnykh podorozhey v umovakh viyny [The role of PR and advertising in organizing tourist trips in wartime]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*, 42. 4 p., p. 1–2. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-28>.

20. Dzhalladova, I., Kamins'kyy, O., Chub, O. (2022). Analiz sfery turyzmu ta ekolohiyi v umovakh nevyznachenosti [Analysis of the tourism and ecology sector under conditions of uncertainty]. *Modern*

engineering and innovative technologies. Vol. 21 (2). P. 87–95, p. 91–92. DOI: 10.30890/2567-5273.2022-21-02-036 [in Ukrainian].

21. Nosyryev, O. (2022). Perspektyvy vidnovlennya turystychnoyi haluzi Ukrayiny [Prospects for the revival of Ukraine's tourism industry]. *Informatsiyni tekhnolohiyi: nauka, tekhnika, tekhnolohiya, osvita, zdorov'ya – Information technology: science, engineering, technology, education, health*. NTU KHPI: Kharkiv. P. 1 [in Ukrainian].

22. Slutsenko, A., Shevchuk, S. (2022). Planuvannya rozvytku turystychnykh destynatsiy zasobamy heoinformatsiynykh system [Planning the development of tourist destinations using geographic information systems]. Proceedings from Kyiv National University of Technologies and Design. Tezy of III Vseukrayins'ka konferentsiya zdobuvachiv vyshchoyi osvity i molodykh uchenykh “*Innovatyka v osviti, nautsi ta biznesi: vyklyky ta mozhyvosti*”. Platforma 3. *Innovatyka v biznesi*. – Abstracts of the reports of the Materials of the The third Ukrainian Conference of Higher Education Students and Young Scientists “*Innovation in Education, Science and Business: Challenges and Opportunities*”. Platform 3. “*Innovation in Business*”. P. 188–194, 190–191. Retrieved from: <https://surl.li/ynckfd> [in Ukrainian].

23. Levanidova, K. (2022). Turyzm i viyna: problemy ta perspektyvy turystychnoyi haluzi v Ukrayini [Tourism and war: problems and prospects of the tourism industry in Ukraine]. Proceedings from: Zaporizhzhya, Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi “*Svitovi dosyahnennya i suchasni tendentsiyi rozvytku turyzmu ta hotel'no-restorannoho hospodarstva*” – Materials of the International Scientific and Practical Conference “*World Achievements and Modern Trends in the Development of Tourism and Hotel and Restaurant Industry*”, Zaporizhzhia, 11/25/2022. P. 241–243, p. 242–243. ISBN 978-617-674-060-5.

24. Danchevs'ka, I. (2022). Bezpeka turyzmu Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu [Tourism security in Ukraine under martial law]. *Visnyk Kherson's'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu – Bulletin of Kherson National Technical University*, 2 (81). P. 193–196, p. 193–194. DOI: 10.35546/kntu2078-4481.2022.2.24 [in Ukrainian].